

ג. לכל אין בילה חוץ מיין ושמן.

מתוכו אלא אם מפרישים עליו ממקום אחר. (359)

א-ד ואמרינן: וצריכא, הוצרך שמואל להשמיענו את כל שלשת המאמרים הללו, כי אי אפשר ללמוד מאמר אחד מחבירו:

לכן קמשמע לן שמואל שהלכה כרבי שמעון שזורי, שאפשר לתרום מתוך הגורן עצמו.

דאי אשמעינן שמואל "הלכה כרבי שמעון שזורי" — הוה אמינא הייתי אומר שטעמו של שמואל הוא משום דקסבר "יש בילה" [וכפי שסובר רבי שמעון שזורי עצמו].

ואי אשמעינן שמואל רק הני תרתי את שני המאמרים האלו בלבד — הוה אמינא שקשיא דשמואל אדשמואל!

לכן קא משמע לן שמואל "לכל אין בילה, חוץ מיין ושמן".

הייתי אומר שיש להקשות מדברי שמואל שאמר "הלכה כרבי שמעון שזורי", על דברי שמואל עצמו שאמר "אין בילה". שהרי רבי שמעון שזורי סובר שיש בילה!

ואי אשמעינן שמואל רק את המאמר "לכל אין בילה" — הוה אמינא, הייתי אומר שבענין פול המצרי שמקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו לאחריו, כרבנן סבירא ליה לשמואל, שאי אפשר לתרום ולעשר

לכן קא משמע לן שמואל כי הכל הולך אחר גמרי פרי.

ואי אשמעינן, ואם היה שמואל משמיענו רק

מפני שהדרך ללקוט את רוב הירקות מיד אחרי שנגמר הפרי. [אבל מיני הקטניות שהוזכרו כאן, אין מלקטים אותם סמוך לגמר הפרי אלא ממתנים עד שיתייבשו ולכן נקט בהם "גמר פרי"].

ועוד] דייק החזון איש שבשאר ירקות הולכין אחר לקיטה ממש. וכן דעת הרמב"ן ויקרא כה ה. ודוקא במיני קטניות שאין לקיטתן כאחת אמר שמואל שהולכים אחר גמר הפרי כדי שלא יבוא לעשר מן הנלקטים אחר ראש השנה על הנלקטים לפני ראש השנה. [שמטעם זה אמרו חכמים ורבי שמעון שזורי שהולכים אחר השרשה].

ולקמן [יד ב ד"ה ולשביעית] כתבו תוספות שאם לקט את הירק לפני גמר גידולו הולכים אחר הלקיטה. וכתב החזון איש [שביעית ז ה] שבאופן זה דיברה הברייטא דלעיל [יב א]: "ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא תבוא השמש, וחזר וליקט משתבוא השמש, אין תורמין ומעשרין מזה על זה".

[ולהלכה: בשולחן ערוך הוכרע כהרמב"ם שהולכין בירק אחר הלקיטה, ואם נגמר הפרי בשנה השניה ונלקט בשלישית דינו כמעשר עני. וראוי להתנות שיהא מעשר שני אם צריך. אבל לענין לתת לעני יש להקל. חזון איש שם ס"ק טז].

[עוד כתב החזון איש שם שכל זה לדעת שמואל, אבל לדעת התנאים הסוברים שהולכים באורז אחר השרשה מפני שאין לקיטתו כאחת. אזי הולכין בשאר ירקות אחר לקיטה ממש ולא אחר גמר פרי עיין שם].

359. כלומר, לוקח מפול המצרי טבל שידוע שהושרש שנה שעברה, ומעשר מהם כפי חשבון על מה שהשרש לפני ראש השנה. ולוקח מפול

ומלשון הרמב"ם [מעשר שני א הלכה ד, י

את המאמר "הכל הולך אחר גמר פרי", לא היינו מבינים מעצמנו שהלכה כרבי שמעון שזורי שאפשר לעשר את מה שהושרש לפני ראש השנה עם מה שהושרש לאחריו.

משום שאמנם היינו יודעים שאפשר לעשר את מה שהושרש לפני ראש השנה עם מה שהושרש לאחריו. אבל הוה אמינא שזה שאמר שמואל "הכל הולך אחר גמר פרי" משמעותו היא שאפילו תבואה [דגן ותירוש⁽³⁶⁰⁾] וזיתים נמי, גם הם כלולים ב"הכל", והולכים אף בהם אחר גמר פרי.

לכן קא משמע לן שמואל שהלכה כרבי שמעון שזורי רק במאי דפליג.

והיינו, כיון שפול המצרי מתעשר אחר השנה שבה נגמר הפרי, הרי מה שאמר שמואל "הכל הולך אחר גמר פרי", כוונתו היא רק בקטניות, שבהן נחלק רבי שמעון שזורי על רבנן.⁽³⁶¹⁾

אבל בתבואה וזיתים הולכים אחר הבאת שליש הבישול.

ומקשינן: ולשמעינן הני תרתי!

הרי די היה בכך ששמואל ישמיענו את שני המאמרים דלעיל:

א. הלכה כרבי שמעון שזורי.

ב. הכל הולך אחר גמר פרי.

וממילא, היינו מבינים מדבריו שאין בילה. שהרי מאחר ששמואל אמר הלכה כרבי שמעון שזורי, מדוע הוא הוצרך לומר שהכל הולך אחר גמר הפרי? בהכרח, ששמואל בא לומר שלמרות שההלכה היא כרבי שמעון שזורי, אין זה משום שיש בילה אלא משום שהולכים אחר גמר הפרי [ולעולם אין בילה].

ואם כן זה שאמר שמואל "לכל אין בילה" — למה לי, לאיזה צורך אמר זאת?

ומתריצין: הא קמשמע לן שמואל, את סוף דבריו "חוץ מיין ושמן", דליין ושמן יש בילה.

עד כאן התבאר בגמרא מדוע הולכים בתבואה אחר שליש הבישול, ובקטניות הולכים אחר ההשרשה.

ועתה הגמרא מביאה ברייתא שמבארת מדוע הלכו בפירות האילן אחר החנטה, ובירקות אחר הלקיטה:

תניא: רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר [דברים טז]: "באספך מגרנך ומיקבך". בא הכתוב לומר שלומדים את שאר מיני פירות וירקות מגורן ויקב.

המצרי שידוע שהושרש השנה [והוא טבל] ומעשר ממנו על מה שהושרש השנה לפי חשבון.

360. על פי רש"י לעיל יב ב ד"ה התבואה. ועיין תוספות שם.

361. כך פירש רש"י. [וקשה: הרי רבי שמעון

שזורי דיבר בפול המצרי ולא בכל הקטניות! ויש לומר, שמכל מקום מאחר שאף בשאר הקטניות הולכין אחר השרשה, אף בזה שייך דינו של ר"ש שזורי, שאם מקצתו השריש לפני ראש השנה, ומקצתו אחר כך יצבור גורנו לתוכו. ואף על זה נחלקו חכמים ועיין ר"ח.]

בא הכתוב לומר שלומדים את שאר מיני הפירות והירקות מגורן ויקב.

מה גורן ויקב הם מיוחדין בכך שהם גדילין על "רוב מים" — על מי גשמים, שהם רוב המים המשמשים להשקיה. (362)

ולכן התורה אמרה שהם מתעשרין לפי שנה שעברה. (363)

אף כל הדברים שגדילין על רוב מים, מי גשמים, דהיינו פירות האילן — הרי הם מתעשרין לפי שנה שעברה.

יצאו ירקות, שאין מי הגשמים מספיקים להם, אלא הן גדילין על "כל מים", דהיינו שמשקים אותם אף במים שאובים.

ולכן הן מתעשרין לשנה הבאה.

והוינן בה: מאחר שבין לרבי יוסי הגלילי ובין לרבי עקיבא פירות האילן מתעשרים לפי השנה שעברה [שנת החנטה], והירקות מתעשרים לפי שנת לקיטתם, אם כן מאי בינייהו? איזה הבדל יש ביניהם הלכה למעשה?

אמר רבי אבהו: בצלים הסריסין, בצלים קטנים שאינם גדלים לגודל שאר הבצלים, (364) ופול המצרי — איכא בינייהו.

ובאופן דתנן במסכת שביעית [ב ט]:

בצלים הסריסין ופול המצרי (365) שמנע מהן

מה גורן ויקב מיוחדין הם בכך שהם גדילין על מי שנה שעברה. לפי שהבאת שליש בישולם נחשבת כגמר גידולם, היות ובשעת הדחק אפשר לקוצרם ולאכלם משהביאו שליש.

והרי דרכם להביא שליש בשנה שעברה [לפני השנה שהם נלקטים בה], ונמצא שהם גדלו על ידי המים של שנה שעברה.

ולכן אמרה התורה שהן מתעשרין לפי השנה שעברה.

אף כל הדברים שגדילין על מי שנה שעברה, שהם פירות האילן, שכל גדילת הפירות נעשית על ידי המים של השנה שעברה, שאז חנטו הפירות וכל הפרי גדל מן השרף שהעלה האילן לפני החנטה — הרי הם מתעשרין לפי השנה שעברה.

יצאו ירקות, שאין הם מתעשרים לפי השנה שעברה, מפני שהם גדילין על ידי מי שנה הבאה. שגמר גידולם של הירקות אינו בשעה שהם מביאים שליש, כי כאשר קוצרים את הירק הוא חוזר וגדל.

אלא גמר הגידול הוא רק בשעת הלקיטה.

ולכן, הם מתעשרין לפי השנה הבאה, שהיא שנת לקיטתם, שהרי הם גדלו על ידי המים של אותה שנה.

רבי עקיבא אומר: חכמים דרשו את הפסוק באופן אחר: "באספך מוגרנד ומיקבך" —

364. רש"י. ותוספות ורע"ב פירשו שהם בצלים שאינם ראויים לזרע.

365. פירש רש"י שמדובר בפול המצרי שזרעו לירק. וכן פירשו הר"ש והרע"ב [שביעית ב ט].

362. שרוב הזרעים גדלים על ידי מי גשמים. רש"י.

363. דהיינו השנה שבה הביאו שליש. וכדלעיל.

מים, שלא השקם, שלשים יום לפני ראש השנה, הרי הן מתעשרין לשעבר כדין שנה שעברה.

ואם היה זה ראש השנה של שביעית – הרי הן מותרין בשביעית [מפני שהם משתייכים לשנה שעברה].

ואם לאו [אם לא מנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה] – הרי הן אסורין בשביעית, ומתעשרין לפי דין שנה הבאה. (366)

וברייתא זו היא כדעת רבי יוסי הגלילי, הסובר שדברים הגדלים על מי שנה שעברה מתעשרין לשעבר. ומאחר שמנע מהם מים

שלשים יום לפני ראש השנה, נמצא שגדלו על מי שנה שעברה.

אבל לדעת רבי עקיבא, שמיני הפירות הגדלים על כל מים מתעשרין לשנה הבאה, גם בצלים הסריסין ופול המצרי מתעשרין לפי דין השנה הבאה, מאחר שגם אותם היו משקים. (367)

שנינו במשנה: באחד בשבט ראש השנה לאילן, לענין מעשרות פירות האילן, שאין מעשרים מפירות שגדלו לפני א' שבט על הפירות שגדלו אחר כך. וזהו כדברי בית שמאי. אבל בית הלל אומרים: בחמשה עשר בו [בשבט].

מיני הקטניות – אורז דוחן פרגין ושומשמין].

366. ודוקא בפול המצרי ובצלים הסריסים שהדרך למנוע מהם מים קודם לקיטתן. אבל בשאר ירקות אף אם מנע מהם מים בטלה דעתו ודינם כשאר ירקות. תפארת ישראל. והמשנה ראשונה שם כתב שדוקא בצלים הסריסים ופול המצרי שזקוקים להרבה השקאה חילקו בין מנע מהם מים ללא מנע. [ויתכן שפירוש התפארת ישראל שייך רק לפירוש השני המובא ברש"י. ראה הערה הבאה].

367. כך פירש רש"י. והריטב"א הביא בשם תוספות שהקשו להבא זהו על דבריו: הרי הטעם שלדעת רבי יוסי הגלילי הן מתעשרין לשעבר הוא מפני שהן גדלים על מי שנה שעברה. ואם כן מדוע צריך שימנע מהם מים שלשים יום? אפילו אם מנע מהם מים מראש השנה ואילך נמצא שהן גדלים על מי שנה שעברה! [עיי' הערת המהדיר 936].

ומטעם זה הוכיח כפי הפירוש השני שכתב

והמלאכת שלמה שם הביא בשם ה"ר יוסף שהקשה שהרי דוקא לדעת ר"ש שזורי דין פול המצרי שזרעו לזרע שהולכין בו אחר ההשרשה, אבל חכמים חולקים עליו. ולדעתם אפילו אם זרעו לזרע הולכין אחר הלקיטה. וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרה "פול המצרי שזרעו לירק" [אף על פי שמסדר הדפוס בדברי רש"י ותוספות שלפנינו נראה שגרסו כן בגמרא עצמה. יתכן שזאת טעות המדפיסים. שהרי במשניות ובגמרא לא הוזכר כן]. וסיים וצריך עיון. וכן הקשה המשנה ראשונה שם, על דברי הר"ש והרע"ב.

[ולפי מה שנתבאר לעיל הערות 355 351 שרש"י סובר שלדעת חכמים בכל הקטניות הולכין אחר ההשרשה ובכלל זה פול המצרי ואפילו אם זרעו לירק. אם כן מובן שמשנתנו בעל כרחך כרבי שמעון שזורי היא ודוקא בזרעו לירק.

ואין מקום לקושיית האחרונים הנ"ל, אלא על הר"ש והרע"ב, שהם כתבו בשביעית ב ח שלדעת חכמים לא הלכו אחרי השרשה אלא בארבעת

והוינן בה: **מאי טעמא**? מהו הטעם שבאחד בשבט הוא ראש השנה לאילן? (368)

אמר רבי אלעזר, אמר רבי אושעיא: הואיל וכבר יצאו ירדו רוב גשמי השנה, ומכחם עולה השרף באילנות, והפירות חונטים.

ועדיין רוב התקופה של ימות הגשמים – מבחוי, שעדיין לא הגיעה.

ומיד תמהינן: **מאי קאמר?** וכי מפני שרוב תקופת ימות הגשמים מבחוי הגיע זמן חנטת האילן!

אדרבה, היה ראוי לומר שראש השנה לאילן יהיה באדר שאז עברה רוב תקופת הגשמים!

ומתריצין: **הכי קאמר: אף על פי שרוב**

תקופה של ימות הגשמים מבחוי, בכל זאת ראש השנה לאילן הוא באחד בשבט (369) – **הואיל ויצאו ירדו רוב גשמי השנה.** (370)

והגמרא מביאה ברייתא הקשורה למחלוקת בית שמאי ובית הלל, אימתי הוא ראש השנה לאילן:

תנו רבנן:

מעשה ברבי עקיבא שליטת אתרוג (371) שהוא פרי האילן, באחד בשבט של השנה השלישית משנות השמיטה, ונהג בו שני עישורין:

עישור אחד הוא מעשר עני, כמו בשנה י"ב-ב השלישית, וכדברי בית שמאי הסוברים שאחד בשבט הוא ראש השנה של השנה

רש"י בשם פירוש רומיים. וכן כתב הר"ח ושאר הראשונים ע"ש.

368. הגמרא נקטה את בית שמאי מפני שהיא הדעה המוזכרת ראשונה במשנה. אבל הגמרא מתכוונת לפרש אף את דברי בית הלל. תוספות.

369. כתבו תוספות שלדעת בית שמאי הפירות החונטים לפני אחד בתשרי גדלים על מי הגשמים שלפני תשרי. ולדעת בית הלל כל החונטים לפני טו בשבט גדלים על מי השנה שעברה שלפני תשרי.

אבל מרש"י לעיל [יב ב ד"ה מנא] משמע שהגשמים היורדים עד ט"ו בשבט נותנים באילן כח לחנוט אחר ט"ו בשבט. וכן דייק החזון איש [שביעית ז יב]. [ועיין הערה הבאה].

370. פירש רש"י מפני שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות. ונמצאו הפירות חונטין מעתה.

והקשה הר"ן: מה בכך שמעתה הפירות חונטין? הרי בתבואה שהולכין בה אחר שליש אין ראש השנה שלה בזמן שדרכה להביא שליש, אלא באחד בתשרי! ואם כן אף בפירות האילן היה ראוי שראש השנה שלהם יהיה באחד בתשרי!

ותוספות כתבו שחכמים למדו זאת מהדרשא שדרשו לעיל [י א] לענין ערלה: "ובשנה הרביעית ובשנה החמישית" – "פעמים שברביעית ועדיין הפירות אסורין משום ערלה". ועיין בחידושי הר"ן שדחה זאת [שהרי בזיתים הולכין אחר טו בשבט לערלה. ואילו לענין שנות מעשר הולכין אחר הבאת שליש וראש השנה שלהם בתשרי. ועיין תוספות ישנים שכתבו שראש השנה לזיתים בט"ו בשבט. וראה לעיל הערה 327]. עיין שם מה שתירץ הר"ן.

371. היינו שלקט פירות אילן אתרוג. ואין הכוונה שלקט אתרוג בודד. שהרי באופן זה אינו מתחייב במעשר. ריטב"א [שנינו במסכת